

משרד החינוך והתרבות - המחלקה לתרבות חורנית
ג ל י ו נ ו ח ל ע י ו נ ב פ ר ש ת ה ש ב ו ע
בעריכת ד"ר נחמה ליבוביץ
סנה העשרים

ב"ח

ב ר י ש י ת (תשכ"א)

פרק ו' מסוקים ה' - ה'

א. שאלה כללית

קאסטר "מאדס עד נח" ע' 176 מצביע על ההקבלות סכין מסוקי פרקנו לבין מסוקים אחרים בני סנה בראסיה:

ס פ ו

ה': וירא ת
 כ' וירא רעה האדם
 בארץ.
 א': וירא כי החל האדם
לרוב על פני האדמה
 ה': כי רבה רעה האדם
 בארץ.

ס פ א

ל"א: וירא אלוהים
אח כל אשר עשה
והנה טוב מאד
 כ"ה: פרו ורבו
ומלאו את הארץ

מסקנה: מעיר לזה: הקבלת המלים מורה על הקבלת העניין. הפעם ההקבלה היא נגודית.

הסבר מתי שמעוה של הקבלה זו, מה באה ללמדנו?

ג. ח': וכל יצר מחשבות לבו רק רע

מז"ל ד"ה וכל יצר:

מה שהלב קורא ומציירו בדמיונו. והמלה מלסון "יצירה", כמו (יסעי' כ"ט ט"ז) "ויצר אמר ליצורו", ומאנו לסון יצירה במחשבה, "הנה אנכי יוצר עליכם רעה וחוסב עליהם מחשבה" (ירמיהו י"ח י"א) אבל (תהלים ק"ג י"ד) "כי הוא ידע יצרנו" אין ענינו כן, אלא - יצירתנו וחולדחנו, מאין נוצרנו.

מה רצה לתקן בדבריו אלה?

ג. ו': וינחם ה' כי עשה את האדם.

ח': כן נחמתי כי עשיתים.

ראש"ז ד"ה וינחם ה'

ידוע כי לא אדם הוא להנחם רק דברת תורה כלסון בני אדם כי המסחית מה טעמה יראה טניחם.

גבור סור ד"ה כי נחמתי כי עשיתים

וכן (סמאל א' כ"ג י"א): "נחמתי כי המלכתי את שאול למלך כי סב מאחרי".
 וכן (סמאל ל"ב י"ד) "וינחם ה' על הרעה".
 ומקשים על כל אלו (במדבר כ"ג י"ט): "לא איס אל ויכעב וכן אדם ויחנחם?"

ויס לך להבין כי בסלוטה דרכים הנחמה באה, כי פעמים אדם נודר לחזור לעשות לו טובה או רעה ומתחרט בעצמו ואינו עומד בדבורו, ואע"פ שיש לאל ידו לעשות אבל אינו רוצה, וזה כזב שכוזב לו; ופעמים סבור שיכול לעשות לו ואין לאל ידו לעשות, ומחנחם בעל כרחו מחמת אונס, ועל אלו שתיים הוא אומר: "לא איס אל ויכעב", אלא מקיים דברו, "וכן אדם ויחנחם" מחמת סאין לו - והוא כל יכול; ולפי שהיה אומר לו בלק (במדבר כ"ג י"ז): "מה דבר ה'?" כלומר: "חזור מן הנדחה לקבלה!" לכן ענה לו: "לא איס אל ויכעב, שלא יעמוד בדבורו, כי כל דבריו אמת, וכן אדם ויחנחם, מחמת סאין לו יכול לקיים, כי לא קצרה ידו".

אבל יש נחמה שליחית סאינה באה מחמת זח סנודד, אלא מחמת אותן סנודדין להם, כגון אם ידבר הקב"ה על גוי וממלכה להרע להם, כמו על אוהם של כנענה, וראי מדעת כן הוא אומר א יעמור במדרן ואם לבו - ישוב מחרון אמו ויטיב להם, ודברו הוא אמת. וכן הפך, אם אמר להטיב להם, והם קלקלו, וזהו כבודו של מעלה.

וכן כבוד הקב"ה אדם, לכבודו בראו ולסמטו, כמו שכתוב (יסעיה מ"ב ז') "כל הנקרא בסמי ולכבודי בראתיו, יצרתיו, אף עשיתיו", וכיון שקלקלו, חריני עושה עמם כאלו נחמתי, ואנחם, ומכל מקום החזירה מהם באה: וכן שאול כשהמליכו, מדעת כן המליכו, שלא יעבור על רצונו של מקום, והוא מסע, ולפיכך גרמו לו עונותיו טאערה עצמי כמתנחם, ואע"פ סידע מתחילה סיקלקלו, כי הוכל גלוי לפניו, בראם כדי סיוסרו בס אחרים ולא יקלקלו כמסיהם.

הפסוק והקבלה: ד"ה וינחם ה'

פירוסו וירחם ה', כמו (הוסע י"א) "יחד נכמרו נחומי" דהרגומו - "רחמי". וכן (יונו מ' יודע יטוב וניחם האלוהים" דהרגומו "ויחנחם"...) ופעם המקרא טהנחג ה' עמם במידת רחמיו, להאריך להם מאה ועשרים סנה, אולי ישובו אף טמצד מעסיהם הרעים היו ראויים מיד לאסתיחם. מכל מקום לא רצה לאברם מיד, לפי שהם מעשה ידיו וחס עליהם...

(בראשית חשב"א)

- א. שני קשיים רצו פרשנים אלה ליישב. אלו הם?
- ב. התוכל להביא ראיות מספרי המקרא (תורה, נביאים וכתובים) לכל אחד משמשי ה'נחם' האמורים במפרשים?
- ג. מהי חולשתו של פירוש הכתב והקבלה?

ד. קאסוטו מאדם עד נח ע' 177

ד"ה וינחם ה' כי עשה את האדם: שלשה פעלים יש בפ' זה: נחם, עשה, עצב. וכל שלשת הפרטים האלה באו כבר ודוקא באותו הסדר, בחזית דבריו של למך (ח' כ"ט) "זה ינחמנו ממעטנו ומעצבנו ידינו" בודאי אין זה מקרה. לכל הפחות יש כאן הקבלה בצורה, הקושרת את שתי הפסקות זו בזו. ואולי יש גם הקבלה נגודית בענין. למך היה מקוה שבנו יהיה מקור תנחומים מן העצבון היוצא ממעט ידיהם של בני אדם העובדים עבודה קשה באדמה הארורה אבל לא סם לב לזה, טכסם שמעטיהם של בני אדם במעצור העבודה החמורה. היו גורמים עצבון לבעליהם, וכסם שבני אדם משתוקקים היו לתנחומים על העצבון הנגרם להם ע"י מעטיהם החומריים, כך הבורא מחוץ עצבון לבו היה ינחם על טעם את האדם בארץ.

העוסק קאסוטו באחת הסאלות שהעסיקה את הפרשנים שבטאלתנו הקודמת הקרובים דבריו לאחר מן הפרשנים דלעיל - אם לא?

ה. ויתעצב אל לבו

רמב"ן... והענין, כי "המה מרו ועצבו את רוח קדשו" (יסעיה כ"ג י') בפסעיהם. זענין "אל לבו", כי לא הגיד זה לנביא שלוח אלוהים, וכן הלסון במחושב כדרך (בראשית כ"ד מ"ה) "אני טרם אכלה לדבר אל לבי" וזולתו.

מדרשי התורה: לאנסלמה אשתרוך (מברצלונה במאה ה-14)

ויתעצב אל לבו: יש אומרים שכנוי "לבן" שב אל האדם, כי נחם ה' במה טעם את האדם, וזה כי עשה אלוהים את האדם יסר ונתן לו בשכלו לבחור בטוב ולמאוס ברע, והוא הרבה אטמה ונתעצב ונתעצם ללכת אחרי טרירות לבו ורוע הכונתו, כמו (תהליט קל"ט) "וראה אם דרך עוצב בי"... כי אמר דוד: ראה אם נטה לבבי בדרך עוצב ותכונה רעה ונחני בדרך מיסור. או אמר "אל לבו" כמו על לבו. והרצון שלא נתעצב ה' בבריאת האדם במה טעסו, כי כבר עטאוו בטלמות. רק נעצב וכעס על לבו של האדם ועל חפצו ורצונו לרע לו.

(1) הסבר כמה אפשרויות לפרוש פסוקנו מבחינה תחבירית קיימות (הן אלה המובאות בפרושים דלעיל, הן אלה שאינן מובאות). ואיזו מהן הנראית לך ביותר?

(2) היכן מצינו במקרא "אל" בהוראת "על" כפי שמפרשו בעל מדרשי התורה בפרוש השני?

ח י ד

ל. ט': ונח מצא חן.

בכור טור: צחות לטון העברי להפך אותיות הסס על אדם טוב לטובה ועל אדם רע לרעה.

מצא דוגמא בס' בראשית ההופכת אותיות טמו של אדם רע - ל...? (במקביל למקומנו).

חשובות יש לשלוח לנחמה ליבוביץ, ירושלים קריית משה.
נא לחשאייר שולים רחבים בצדי עבודותיכם לחקונים ולהערות.